

Sprehodi po knjižnem trgu

Matej Bogataj

Josip Osti: Črna, ki je pogoltnila vse druge barve.

Beletrina (posebna edicija književne nagrade Pont), Znanstvena založba Annales ZRS, Ljubljana, Koper 2018.

V uvodnem delu te Ostijeve knjige je posvetilo slovenskemu pesniku in v najtežjih časih, ključnih za njen nastanek in v njej objavljeno korespondenco, tudi tedanjemu predsedniku slovenskega centra PEN Borisu A. Novaku. Sledi njegov, pesnikov sonet ob pisateljevi in prijateljevi sedemdesetletnici iz leta 2015, na koncu pa knjigo sklene drug sonet o knjigi, ki jo je bralec ravnokar prebral (avgust 2018), oba žanru primerno spisana vzneseno in slavno. Vmes je uvodno pismo Borisu, v katerem preberemo, da je Črna, ki je pogoltnila vse druge barve, sestavni del tetralogije. To, v nekem intervjuju očitno provizorično poimenovano kar *Vetrovna noč v Langerbroichu*, sestavljajo v zadnjem času objavljena Ostijeva dela *Duhovi v hiši Heinricha Bölla*, *Pred zrcalom*, *Življenje je srhljiva pravljica* (te še nisem prebral) in pričujoča. V slednji, rapsodiji v črnem – ne le zaradi slepote, tudi zaradi mračnih časov in splošne atmosfere, ki jo zaznamujejo izgnanstvo, vojna, z zdravjem povezane tegobe, najbolj pa napredujoča slepota sarajevskega prijatelja (klub temu da v podnaslovu poudarja, da gre za “roman o oslepelem prijatelju”) – je več faktičnega, memoarskost je

bolj prizemljena in dokumentirana, spomini naslonjeni na korespondenco, pravzaprav spomini povezujejo obstoječo in ohranjeno korespondenco.

Spomnimo; prva iz štiriknjižja, *Duhovi v hiši Heinricha Bölla*, je kamen z rozete, torej ključ za branje vseh, in v njej pisatelj za kompozicijo romana okrivi dogodek, ki se mu je primeril v hiši v Langerbroichu, ki jo je nemški prozaist in nobelovec (ali njegovi) očitno dal v rabo kolegom; tam je Osti rezidenčno bival ob pisateljski štipendiji, ob odprtem oknu pa mu je nevihtni veter razmetal papirje z osnutki in zapisi, kar je povzročilo, da ima roman obliko, kakršno pač ima, nekoliko bolj naključno in premešano, kot bi jo imel morda sicer. Vendar se zavedamo, da so pisatelji rokohitrci, pozornost nam hočejo vzbuditi ob nekaterih podrobnostih, da bi pri tem morda prikriili druge dejavnosti, vsekakor pa je vetrovna kompozicija neka-ko skladna s samo temo: gre za, kot pove že nekoliko dolg in pojasnjevalen podnaslov, spomine na vse tiste pisatelje, pesnike in z literaturo povezane kulturnike, s katerimi je Osti prijateljeval ali jih je srečeval na svojih pisateljsko izpostavljenih funkcijah, ko je bil funkcionar v sarajevskem, torej bosanskem pisateljskem društvu, zraven pa še urednik revije *Sarajevski zvezki* (*Sarajevske sveske*) in je organiziral mednarodni festival poezije. Osti že tu kalibrira in umeri svoje pisanje: Julian Barnes je v svoji knjigi *Nč bat* na podlagi biografij vidnih francoskih in angleških pisateljev – pravzaprav se sam največkrat ukvarja s prevajanjem kontinentalnega konteksta v otoškega in nazaj, tudi v kulinariki ali nogometu – ugotovil, da so premišljevanja o smrti in strahovi pred njo nepotrebni, saj je potem čisto drugače od predvidenega, zato kar brez skrbi. Ob tem je ugotovil, da je razlika med pisatelji in drugimi predvsem ta, da pisatelji znajo pisati, kar pa ne pomeni, da so zato kaj bolj dobrosrčni, spravljivi, da so z vpogledom v globočine duše in popisi pogledov v ta brezna kaj bolj plemeniti. Niso, in temu delno pritruje tudi Ostijeva memoarska knjiga, v kateri popisuje anekdote in srečanja s tistimi pisateljskimi kolegi, ki so bili v službi in so pili od mraka do zore, in tistimi, ki niso bili in so pili od zore do mraka. Popisuje njihova drobna čudaštva, prigodo, ko mu je založnik iz koroškega zamejstva plačal kavo z njegovim pravkar izgubljenim bankovcem, prepoznavno popackanim s črnilom zaradi puščajočega kulija v notranjem žepu suknjiča, takoj po tem, ko je zanikal, da bi bankovec našel. Vendar Osti ta spominjanja na kolege spiše izrazito spravljivo, duhovito, z vso širokosrčnostjo in razumevanjem drobnih človeških napak, zdi se, da je edino, česar ne more oprostiti in ne razumeti, preobrazba nekdanjih prijateljev, pivskih kameradov, duhovitih samonarejenih in zasestoječih pesniških kreacij in včasih tudi kreatur v tiste, ki s hribov, ki obkrožajo mesto, s pomočjo romunskih

državnih strelskih reprezentantk, adrenalinskih odvisnežev in spirituoznih ruskih pisateljev kiselkastega imena streljajo na svoje v obleganem mestu užete nekdanje someščane. Sicer Osti dopušča vse in knjiga je polna živahnih prigod in anekdot z značilnim humornim poprhom, ki je regionalno zaščiten: Sarajevo je s svojim "kafanskim" humorjem ustvarilo mestno zaščiteno znamko, prepoznavno do te mere, da tistih, ki so sarajevski humor zagrabili in preprodajali, v Sarajevu niso cenili. Nihče ni prerok v lastnem mestu, bi lahko rekli.

In iz naslednje, ki se osredotoča na spolne šprinte in maratone, naslovljene *Pred zrcalom*. Namreč: Osti je treniral atletiko, kar mu je omogočalo dobro kondicijo, izboljšalo možnosti za beg in nudilo možnosti spoznavanja atletinj na tekmovanjih, pa tudi žensk bližnjikov se ni posebej uspešno branil. *Pred zrcalom* govori o živahnem posteljnem in emocionalnem udejevanju, verjetno brez večjih olupšav predela, kot gre k spominskemu gnetivu, pravzaprav vse, od prvega prebujenja čutil in vonja po ženski, ki se dogodi, ko se materina službena kolegica uleže zraven njega, do prvega urinalnega odnosa, ko polula čedno nekajletno vrstnico, pa vse do nekakšnih prvih crkljanj z vrstnicami, že zelo zgodaj, pa usode obeh ključnih življenjskih sopotnic, sarajevske in ljubljanske žene, pa še vsega drugega zraven. Tudi ta spominski roman je enako duhovito in spravljivo pisanje kot že prej *Duhovi*, le osrediščen je okoli erotike, ki je bila očitno Ostijeva preokupacija enako intenzivno kot njegovo pesnikovanje, urednikovanje in družabljenje z literati.

Tokratna, četrta (kot jo imenuje Osti) knjiga iz tetralogije je enako memoarska, le da so spomini povsem podloženi s papirjem, kot se reče. Torej je bolj dokumentaristična in epistolarna, na dve strani: najprej so vezna pojasnila, dolga po nekaj stavkov ali več, namenjena Borisu A. Novaku, ki je pravzaprav samo izbrani bralec. Osti mu razlaga tisto, kar je bralcu in naslovniku pisem samoumevno in zato izpuščeno, torej okvir, tisto, kar se je zgodilo mimo stvarne in obstoječe korespondence, ki je objavljena v celoti, razen tistega dela, kjer sarajevskemu pesniku Huseinu Tahmiščiću - Husu v Pragi namenjena pisma še niso bila računalniško shranjena in tistih nekaj, ki jih je vzel virus, ko je napadel računalnik nekje vmes. Pisma, ki si jih pišeta rojaka in nekdanja someščana, ki se ne moreta vrniti v oblegano mesto. Pisma, namenjena obveščanju o sprotnih dogodkih, pozdravih družini, informacijam o razpoložljivi pomoči, predvsem slovenskega in še nekaterih centrov PEN, pa tudi o zdravstvenem stanju, posebej kadar se to poslabša, in podobnem. Tudi pisemske ugotovitve, da kljub nesebičnemu razdajanju časa in energije, včasih zmanjšane z zdravstvenimi tegobami,

tisti, ki jim je pomoč in skrb namenjena, niso vedno zadovoljni. Kaj šele hvaležni. Zunaj vojaškega obroča si najdejo ljudi, ki morajo prevzeti skrb za njihovo usodo in kariero, pogosto se pritožujejo, da je v tujini objavljen pesniški konkurent in podobno, ali pa blagi očitki, da niti dobri prijatelj Huso ni omenil slovenske neprofitne izdaje poezije pod Ostijevim uredništvom v zbirki Egzil-abc v srbskih medijih ob tamkajšnjem izidu. Kot je nekako tipično, da se ima Tahmišćić za srbskega pesnika, da je proti bošnjaškemu klerikalizmu in za sekularizem, da v skladu s politiko srbske matice izenačuje krivdo za obleganje Sarajeva in jo prelaga na vse strani, Ostija pa pri ugotavljanju krivde bolj zanima, kdo je začel in zaostroval, dokler niso začeli vračati. Tipično je, da je njun skupni prijatelj, tudi naš znanec iz raznih štatemberških srečanj, Vuk Krnjević, ob izidu Tahmišćićeve vojne poezije v Srbiji izgubil posvetilo in pojasnilo, da gre za epitaf, posvečen "žrtvam agresije na Bosno in Hercegovino". Krnjeviću, zazrtemu v pesniško poslanstvo, ali pa v kaj drugega, je bil epitaf enostavno odveč, pa še kdo bi se lahko ukvarjal s srbsko krivdo, kar je sploh odveč. Srbom.

Iz korespondence izvemo marsikaj, recimo o Tahmišćićevih težavah s sinom, ki se je enkrat butal s halucinogenimi gobicami z okoliških hribov, drugič razbil učilnico, opogumljen z žganico, tako da je odšel oče z njim v Prago, kjer je kljub grožnji slepote študiral fotografijo; pri tem sta razširjeno družino – Huso je tam živel z drugo žensko kot v Sarajevu, h kateri se je pozneje vrnil – presenetila vojna in obleganje Sarajeva, ki sta jih spremenila v izgnance. Seveda brez uradnega statusa, zato so med korespondenco pogosta vprašanja, kako priti do denarja, koga prositi – in pri tem najprej pomisli na rojake, ki so v svetu uspeli, recimo na slikarja Mirsada Berberja, na koncu pa se odgovornost za lastno usodo, ko je ne moreš več držati v rokah, zvrne na tiste, ki se s takšnimi usodami ukvarjajo. V konkretnem primeru sta bila to izgorevajoči predsednik slovenskega centra PEN Novak in Osti; slednji je takrat delal za radio, ki mu je kot zunanjemu sodelavcu plačeval manj kot zaposlenim – tam se je začelo prekarno delo na nacionalki, ki ga tako zagovarja redno zaposlena Rosvita Pesek – in zraven neumorno pri Vodnikovi domačiji izdajal zbirko Egzil-abc, ki je bila brezplačna, Osti volonter, delni sofinancer pa nihče drug kot Soroš in njegova izpostava.

Ostijeva Črna je tako dokument in je pričevanje o izgnanstvu, ki ima nekaj dodatkov, za katere lahko rečemo, da jih je zakrivil veter v Langerbroichu: recimo tisti del korespondence pesniškemu kolegu Borisu, v katerem Osti piše o Titu, njegovi kominternovski vlogi, udeležbi v Španiji in obračunu z rivali, tudi z izpostavljenim Prežihovim Vorancem, ki je bil

tajnik Druge internacionale. Edino, kar Tita in zgodovino predvojnje partije povezuje s Husotom v Pragi in sicer, je dejstvo, da je imel Huso – morda tudi zaradi slepote – dober spomin in je tisto, kar so mu prebrali, odlično, celo dobesedno ponovil: tudi spremno besedo k Prežihovi prozi, obe, ki ju je spisal Osti, sta tudi ponatisnjeni med praško-ljubljansko-sarajevsko korespondenco. Črna, ki je pogoltnila vse barve je tako prešanka korespondence in komentarjev za manj pripuščene v ozadje, pa tudi niz razmislekov o Prežihovem Vorancu in dokument o tem, kako je nastajal velik in veličasten založniški projekt, ki je v srbohrvaščino (vem, neustrezno poimenovanje, samo še ne poznam boljšega) prevajal in tam predstavljal literaturo domačinov, hkrati pa jim v drobnih prenosnih žepnih knjižicah prinašal poezijo rojakov, ostalih v mestu, razseljenih po svetu, na fronti in sploh.